

FEJEZETEK A SZLÁV NYELVTUDOMÁNYBÓL,
IRODALOMBÓL ÉS KULTÚRÁBÓL

Szerkesztette
Dudás Mária,
Menyhárt Krisztina

ELTE BTK
Szláv Filológiai Tanszék
Budapest, 2019

A KIADVÁNY MEGJELENÉSÉT TÁMOGATTA
Budavári Bolgár Önkormányzat

SZAKMAI LEKTOROK

Lebovics Viktória

Pátrovics Péter

MŰSZAKI SZERKESZTŐ ÉS TÖRDELŐ

Janiec-Nyitrai Agnieszka

© Szerzők

Kiadja az ELTE BTK Szláv Filológiai Tanszék
Felelős kiadó a Szláv Filológiai Tanszék vezetője

Sorozatszerkesztő: Lukács István

A borítót tervezte: Sellyei Tamás Ottó

Nyomdai kivitelezés: Robinco Kft.

ISSN 1789-3976

ISBN 978-963-489-162-8

TARTALOM

Előszó	7
CSÁSZARI ÉVA Élettörténetek és kétnyelvűség	9
DUDÁS ELŐD 18. századi bácskai bunyevác szövegek nyelvi elemzése	21
DUDÁS MÁRIA Öröm és bánat kifejezése a magyar és bolgár frazeológiában	34
FEDOSZOV OLEG Földrajzi nevek és a frazeológia	44
ISTVÁN ANNA Régi magyar képversek szlovák vonatkozásai	53
JAKOVLJEVIĆ DRAGAN A szerb irodalomkritika kialakulása és sajátosságai a Habsburg Monarchia korában	65
JANIEC-NYITRAI AGNIESZKA Az alkotói folyamat önreflexiója Karel Čapek válogatott műveiben	78
KISS SZEMÁN RÓBERT Régiségek és hamisítások a 19. század eleji szláv kultúrákban	91
LUKÁCS ISTVÁN Mesenovella a századelőn – Ivan Cankar és Balázs Béla	105
LUKÁCSNÉ BAJZEK MÁRIA A felsőszölnöki nyelvjárás szókincse	114

MANN JOLÁN	
„Repülünk Pannónia fölött”: Miroslav Krleža útirajzai	127
MENYHÁRT KRISZTINA	
Szűz Mária kultusza a bolgár és a magyar néphitben	138
PAVIČIĆ MLADEN	
Dominik Smole <i>Fekete napok és egy fehér nap</i> című regényéről ...	152
RÁGYANYSZKI GYÖRGY	
A biblikus cseh nyelvű liturgia mítosza a magyarországi szlovák evangélikus gyülekezetekben	164
URKOM ALEKSANDER	
Gazdasági terminológia a magyar-szerb lexikográfiában	175
VIG ISTVÁN	
Újszemponatok a horvát partikula meghatározásához	183
ZSILÁK MÁRIA	
A Várnai csata (1444) utóélete írott forrásokban és a szóbeliségben	194

RÉGI MAGYAR KÉPVERSEK SZLOVÁK VONATKOZÁSAI

ISTVÁN ANNA

Abstract: In my paper, I will analyze István Kilián's *Old Hungarian Pattern Poetry*, an anthology on visual poetry, focusing on the texts and calligrams related to Slovakia. I will take a closer look at the Latin poems written to Ferencz Barkóczy, György Buchholtz's chalice-shaped calligram written in Latin and two Slovakised Czech calligrams resembling a rose and a lily written in Nepcally by an unknown poet.

Keywords: Latin, Slovakised Czech, calligram, Baroque

Tanulmányom Kilián István *A régi magyar képvers* (KILIÁN 1998) című vizuális költészeti antológiában megtalálható szlovák vonatkozású szövegekkel, képversekkel foglalkozik. Kilián István antológiája 112 számozott képverset tartalmaz, amelyeket a szerző maga gyűjtött a mai Magyarország területén és a határon túl, minden olyan szerzőt figyelembe véve, aki a mindenkori történelmi Magyarország területén élt és alkotott. A versek után egy appendix található, amely a kötetben előforduló személyek életrajzi adatait tartalmazza betűrendbe sorolva. Jelen tanulmány az appendixben található nevek mentén halad és nem csupán azokat a szövegeket tartalmazza, amelyek szerzősége egyértelmű, hanem minden olyan verset is bemutat, amelynél bár a szerző nem ismert, felmerül a szlovák kulturális kapcsolat, kontextus.

Az első szlovák kapcsolódású név Barkóczy Ferenc, vagyis Gróf František Barkóci. A magyar és a szlovák kultúrtörténet egyaránt foglalkozik munkásságával, mert kultúraszervező tevékenysége jelentősen befolyásolta a történelmi Magyarország 18. századi fejlődését. Barkóczy 1710-ben született Csicsván, a főnemesi Szalai grófi család sarja volt, és 1765-ben halt meg Pozsonyban, testét a koronázó templomban helyezték örök nyugalomra. Barkóczy Ferenc, a barokk és felvilágosodás határán élt mecénás érsek, Kassán, Nagyszombatban és Rómában tanult,

először kanonok volt Egerben, ahol később nyomdát is alapított, majd szepesi prépost lett, 1745-től egri püspök, 1761-ben esztergomi érsekké szentelték fel (KILIÁN 1998: 302). Barkóczy jelentősége a szlovák kultúrtörténet szempontjából többek között abban áll, hogy 1749. májusa és szeptembere között úgynevezett kanonikus látogatás keretében Sáros megye minden hitéleti régióját végigjárta, látogatta, felírta. Összeírásában többek között azt is feljegyezte, hogy mely területen beszélnek szlovákul a különböző vallási vezetők (ZUBKO-ŽEŇUCH 2017: 17). Az ő nevéhez fűződik a Kilián antológia 8-as (KILIÁN 1998: 66–69) és 111-es (KILIÁN 1998: 294–295) számmal jelölt verse. A két képvers az ő tiszteletére íródott, az egyik esztergomi érsekké szentelése alkalmából született, szerzője ismeretlen, a másik pedig köszöntésére, ahol szerzőként csupán annyi szerepel: a nagyszombati adalbertisták. Mindkét szöveg alkalmi vers. A hozzá fűződő 8-as számmal jelölt, 1761-es keltezésű latin nyelvű vers, tulajdonképpen három részből áll, egy csillag alakba rendezett versből, két rákversből, egy háromezer-hatszáz betűből álló, hétezer-kétszáz irányból olvasható úgynevezett mágikus betűnégyzetből. Kilián István bevezető tanulmánya szerint mindhárom versforma ismerete jellemzően a 17–18. századi többek között piarista gimnáziumokban jellemző kötelező poétikai tanulmányok részét képezték (KILIÁN 1998: 19). A csillag alakba rendezett vers tartalmazza Barkóczy Ferenc nevét, mégpedig úgy, hogy a csillag egyes csúcsain elhelyezkedő sorkezdő betűk összeolvasva adják ki a FRANCISCVS tulajdonnevet. A csillag alakú képvers átírva akro-, két mezo- és telesztichont tartalmaz. Második mezosztichonja adja a fentebb említett Ferenc tulajdonnevet, akrosztichonja, első mezosztichonja és telesztichonja pedig S betűt ismétél összesen húszszor. A 111-es számmal jelölt vers, ahogy fentebb is említettem, szintén alkalmi vers, amely 1764-ben született. A nagyszombati adalbertisták tiszteletüket fejezték ki és a verssel köszönetet mondtak, azért, mert Barkóczy mecénási támogatásban részesítette intézményüket, a Pázmány Péter által alapított Nagyszombatban található Adalbertinum kollégiumot (DOBÉK 2019: 68). Kilián szerint a vers szerzője talán egy jezsuita paptanár lehetett.

A következő név, amelynél felmerült a szlovák vonatkozás, ifj. Buchholtz György, vagyis Juraj Buchholtz. Ifj. Buchholtz György kehely alakú köszöntő verse a Kilián kötet 93. darabja (KILIÁN 1998: 254–255). Ifj. Buchholtz György Késmárkon született 1688-ban és 1737-ben halt meg szintén Késmárkon. Német egyetemen tanult, 1714-től Nagypalugyán (Galovany nevű településsel való egyesítés előtti neve: Vel'ká Paludza) tanított, 1723-tól haláláig a késmárki evangélikus líceum rektora volt. Itteni évei alatt kiválóan megismerte a Magas Tátrát, ő volt az első, aki részletesebb panorámatérképet készített róla. Írt továbbá csillagászati jellegű munkákat, napi feljegyzéseit egy vaskos diarium őrzi, amelyet a Matica slovenská könyvtárában lehet megtalálni, illetve Bél Mátyás Notitiájának szerzőtársa volt (KLANICZAY 1964: 469). A szlovák irodalom számára azonban többek között szlovák nyelvű versei miatt jelentős. Ifj. Buchholtz György verse apjának szól: *Újévi köszöntő apámnak* címmel szerepel az antológiában. A vers valószínűsíthetően 1711-ben keletkezett. Idősebb Buchholtz György, evangélikus lelkészként tevékenykedett Batizfalván 1682-től, Késmárkon 1688-tól, majd Losoncon 1705-től. 1709-ben gyülekezetében megszűnt a szabad vallásgyakorlás, hivatal nélkül maradt, de Lomnicon titokban lelkészkedett, míg 1716-ban végleg el nem tiltották a hivatása gyakorlástól. A vers latin nyelvű, kéziratban maradt fenn csupán, Turócszentmártonban őrzik, mikrofilmen lehet megtekinteni. A vers képe kelyhet formáz, azonban a kehely talpa, vagyis a záró dupla sor a kehely mellett, a jobb margón kapott helyet. A kehely tetején helyezkedik a latin cím: *Anno DeVs Coronabl't annVM paCe*. A kehely oldalait megerősítendő, a szerző akrosztichont és telesztichont helyezett el a két oldalán, továbbá középen egy mezosztichont, így a szerző vertikálisan is összeköti a horizontálisan összefüggő sorokat. Mindhárom alakzat a következő szöveget adja ki: VIVE DIU SANUS. A kehely alakzat nem egyedülálló a képversek történetében, gyakori szimbólum az evangélikus iskolákban tanított képversalakzatok között (BARTÓK 1995: 582). Tudni lehet, hogy az evangélikus líceumokban, két verstant, poétikai ismereteket tartalmazó kötetet használtak. Az egyik Andreas Graff, zsolnai rektor 1642-ben Trencsénben megjelent poétikája volt, a *Methodica poetices praecepta in usum scholae Solensis edita*, a másik

pedig Philippus Ludovicus Piscator szintén 1642-ben, Gyulafehérváron megjelent *Artis poeticae praecepta methodice concinnata et perspicuis exemplis illustrata in usum... scholae Albensis per m. Philippum Ludovicum Piscatorem. Adiecinus in fine I. Indicem triplicem... II. Tabulas decem...* című kötete. Graff könyvét nagyrészt a mai Szlovákia területén lévő líceumok verstani óráin használták, Piscator műveit pedig inkább az Erdély területén lévő iskolákban. Graff többek között elsőként ír a képversekről és leírásában szerepel a kehelyforma is, mint lehetséges verskép. A kehely, mint gyakorta használt protestáns szimbólum, szimbolizálja az utolsó vacsorát, a misekelyhet, az áldozatot, amelyet Krisztus hozott, de utalhat a kegyelemre is, valamint a mély tiszteletre, amelyet a szerző apja iránt érez.

Kilián antológiájában két szlovák, pontosabban szlovakizált cseh nyelven írt képvers is található, az egyik a 96-os számmal (KILIÁN 1998: 262–263), a másik pedig a 97-es számmal (KILIÁN 1998: 264–265) jelölt. A két vers szerzője ismeretlen, annyi tudható azonban, hogy a necpáli iskola növendékei írhatták. A két versen kívül található a kötetben még egy Necpálban született vers, azonban a harmadik latin nyelven íródott. A két szlovák vers az alkalmi költemények csoportjába tartozik, azon belül is a köszöntő versek alfajába. A versek szerzője valószínűsíthetően valamelyik tanár lehetett, azonban mivel az iskola rendkívül magas szinten tanította a poétikai ismereteket, akár valamelyik diák is lehetett.

A necpáli iskolát, vagyis a necpáli evangélikus latin iskolát a mai Szlovákia területén, Necpál településen alapították 1592-ben. A település nevét először 1269-ben említik, több szempontból fontos kultúrtörténeti és hagyománytörténeti jelentőséggel bíró esemény kapcsolódik a településhez. Necpál neve talán onnan lehet ismert, hogy rendelkezik Szent Lászlót ábrázoló freskókkal, illetve hogy Necpál településről származik Petőfi Sándor édesanyjának családja.

Necpál a 16. század derekán vált evangélikus településsé. Az evangélikus líceumot hamar megalapították, a szakirodalom szerint 1592-ben, és bár a Kilián kötet 1598-as dátumot jelöl meg, a kutatás arra enged következtetni, hogy az alapítás éve 1592. Ez az oktatási intézmény volt Turóc vármegye első középisko-

lája. Az iskola Nationale Institutum Hungaricum néven 1834-ig működött. A latin nevet a magyarosításnak köszönhetette, amikor a székhelyét áttelepítették Turócszentmártonba, átnevezték Seniorale institutum hungaricummá, de az áttelepülés után az iskolabezárás áldozata lett ez az intézmény is (RUTTKAY 1939: 116).

A necpáli evangélikus latin iskola metódusa szerint a latin nyelv és teológiai tanulmányok mellett nagy hangsúlyt fektetett a biblikus cseh nyelv oktatására, prozódia, retorikát, dialektikát, aritmetikát és grammatikát is tanítottak. Ami még fontosabb, anyanyelven játszott iskoladrámákat is előadtak az itt tanulók, amelyből egyiket az iskola mecénásának ajánlottak, Ladislav Justhnak. Sok híres rektora volt az iskolának, többek között Matej Fabricius (szül. 1603), aki a késő-reneszánsz kor egyik fontos versszerzője volt; Jonáš Sartorius (szül. 1618), tudós, zenetörténész; Juraj Lucae, a keleti nyelvek professzora; Juraj Amrozius (szül. 1721), teológus; Jonáš Nigrini (szül. 1726), költő, fordító, asztrológus; Samuel Ivanka z Dražkoviec, író; Andrej Hulejzo Žabokriek, nyelvész és talán a legismertebb Pavol Doležal, nyelvész, aki itt is tanult. A hallgatók közül Daniel Jesenský z Jesena, költő; Martin Lauček, író; Matej Durius, iskolaigazgató; Juraj Kuorka, történész és Olga Taxtorisová híres botanikus édesapja, Jozef Horváth turócszentmártoni lelkész. Azért fontos felsorolni a fent említett neveket, mert jól látható, hogy a szlovák tudománytörténet és irodalomtörténet legfontosabb személyiségei mind megfordultak az iskola falai között, és köztük sok a kiváló verselő volt, tanárként és tanítványként bármelyikük lehetett a versek szerzője.

A 96-os számú képvers egy rózsát ábrázol. A vers szövege a következő:

Ruža

Eolus ač mnohe nini wetri prjsne wipausstj
Od njchž časowe studenj zimne Priwaly Pausstj.
Ruže ctnosti kdiž takowe, Rewaj Elizabeta
Bohu widawa namnohe, nehledjc burkj Sweta
Žiw gsa obercerstwenj mity Petrocyz mnohe leta
Utessene žiwu biti, po wsseckz dny Života.

I wonne kwjtkz zbawuge roskossne spanilosti
Dobre wssak stale ssanige ze magj wŭne dosty
Bud Pan Bŭh z toho pochvalen že gjch mrazowe zlosti
Žima hrad y Prjwal žadnj nemuž zmatit zawisty.
Ey račž Zahradnjk Nebeskij spisse to učiniti
Iak winssugj tak z laskj, Ružu Slawi daritj
Takowe stale Ruže gsau wždy neuwadle ctnosty
Wyra, nadege genž nesu Wuonj w Trpeliwostz
Hospodin sam wssemohucz popreg z puhe msti
Aby y Wlkžnj Pan mohol wŭnj tech ctnostj.

Magyar fordítása a követekezőképpen hangzik:

Rózsa

Eolus ha most sok szelet szigorúan kienged
Ezektől az idő hideg viharokat enged
Amikor Révai Erzsébet istennek gyakran
adja nem tekintve a világ viharaira
Petróci ezzel élete frissíti sok éven át szépen élhet életének min-
den napján
Az illatos virágokat megfosztja a gyönyörű szépségtől
Eléggé sajnálja állandóan, hogy elég illatuk van
Hála legyen az istennek azért, hogy a fagyok és a haragos hideg
a tél vára és semmilyen vihar nem tudja irigységgel tönkre tenni
Ej menyeyi kertész, szíveskedj inkább azt cselekedni
mint kifejlődve a szeretetből a dicsőség rózsáját ajándékozni
ilyen rózsák állandóak, nem hervadó tisztességgé
a hit, remény, amelyek az illatot türelemben hordozzák
maga a mindenható Isten kívánja tiszta kegyességből
hogy a nagyságos úr szagolhassa ezen tisztességek illatát.

97. képvers eredeti nyelvű átirata a következőképpen hangzik:

Ľalia

Zahradky mnohe wažnosty
sau wssudy na zemy
wssem neb prinassej lidem
utessenych bylin dostj,
Kwytek wonny negeden
kterež srdce občerstwuj

k weselostj powybuzugj
mnohj statek y užitek
dawagj wzactnegssj
wssak mnohem wjce
gest Kra P. kwetnice
Cjrkew prawa,
w njž se slawa
kwjtkuw nachajj,
Tuk giste wonnj pochajj
hrEbjčkowe,
wunj nowe
widawagj sslechetnosti
Tu y Panu Bohu mile,
Každe chwjLe, neb spanile
kwjtnu w trpeliwosti
Tak praweho milowanj
bez prestanI
mnohu wunj plodj
z mnohu wunj platnosti.
Tiť se črwenagj
w lete w zime prokwitagj
Listi utessene,
krasne zelenosti gasne prinassj
z mnohu radostj
neomylnne platnosti
Svateg nabožmostj
zustawa na wečnosti
w njž se wždi zelenagj
žiwe wssj ctnostj.
Tak prawa powaha
tu roste zagiste
Zteblo zjwe wjry wonneg mjry
Zareng Wjry
ktera gest w Krzstu Gežissz
Tuk wetwyčžka Lasky praweg
wždicky praweg neskonAleg
neuwadleg
ktera ma trwaty y w slawe wečneg,
nebeskeg.

Tu praweg kwjtek nadege,
z njž se dege,
gakž Buh prege
a slibuge,
že to bjwa neggistegssj
Tut gesste negspanilegssy
Bohu negmilegssy
Ruže duwernosty
z n j z milostj
wEcneg dosti
hogna wždí wune pochazy.
Tur y lilium wdečnosti,
convallium Trifolium barwj bjle
roste milosti
tut i stalosti
premila, spanila A usslechtila
staleg wune se nachajy.
O Welikomožna
Pani Elizabetha Revaj nabožna
Wassw Welikomožnost prawe
kwitne w zahrade Krowe
Tito kwitkz negwonegssj
nad wssw zahradnj planegssj.
Odtud prjealu težkostj
premaha, swetj z radostj
pamatku gmena sweho.
Deg Buh aby tjto ctnosty
zde, potom y na wečnosty
widawalj wunj mnoho.

A magyar fordítás a következőképpen hangzik:

Lilium

A kertben sok fontos (dolog)
van mindenütt a földön
mert az embereknek hoznak
gyönyörű növényt eleget,
Nem egy illatos virág bennük
amely a szívet felfrissíti

örömrre ösztönzi
gazdagságot és hasznót
adnak az értékesebbek
azonban sokkal több
a Krisztus virágoskertje
a hiteles egyház
amelyben a dicsőség
virága található
itt vannak illatos szegfűk
új illatot a tisztesség illatát ontják
Itt az Úristennek kedves minden pillanat,
mert szépen virágoznak a türelmesen
Így a valódi szeretet
szünet nélkül sok illatot teremt
erős érvénnyel
ezek pirosnak nyáron télen virágznak
gyönyörű levelek
szépséges zöld színt hoznak
sok örömmel tévedhetetlen érvénnyel
szent istenhitben
marad örökké
benne mindig zöldellnek
élnek az össze erények.
Így az igazi (emberi) természet
itt biztosan nő
az élő hit indája
illatos mértékben
a sugárzó hit
amely Jézus Krisztusban van
itt az igaz szeretet ágacskája
mindig igazi meg nem szűnő
el nem hervadó
amelynek az örök mennyei dicsőségben
kell tartania
itt az igazi remény virága, amelyből az a cselekedet jön
amit az isten kíván és ígér
hogy itt szokott lenni a legbiztosabb
és még a legszebb

Istennek legkedvesebb
a bizalmasság legszebb virága
amelyből a kegyesség
sok koszorúja
mindig bőven illatozik.
Itt a köszönet lilioma és a gyöngyvirág és fehér színű trifóliuma
nő a szeretetnek és az állandóságnak
kedves gyönyörűséges és fenséges illata
állandóan jelen van.
És a nagyságos Elizabet Révay úrnő hite
Az ön nagyságossága éppen nyílik Krisztus kertjében
ezek a legillatosabb kerti virágok
érvényesülnek minden helyen bőséggel.
Innen a győzi le a nehézségek viharát
ünnepli örömmel névnapjának emlékét.
adja Isten, hogy ezek az erények itt majd
az örökkévalóságban terjesszék bőven illatukat.

Az egyik vers rózsát formáz, a másik pedig liliomot. A két virágot valószínűleg előre megrajzolták, majd a képekbe illesztették bele utólag a folyóírást. A két virág rendkívül nagy európai hagyománnyal rendelkezik, topikus, metaforikus és kultúrtörténeti jelentőségéről hosszasan lehetne beszélni. Jelen képversekben való használatuk alapvetően a biblikus hagyományra támaszkodik, jól illeszkednek a magasztaló és dicsőítő jellegű témához. A rózsza az ókortól kezdve a szépség és szerelem szimbóluma, Afrodité-Vénusz attribútuma, a virág szépsége és illata miatt földöntúli, paradicsomi képzetet társítottak hozzá. A vers három különböző érzékszervet mozgósít a barokk költészet igényeinek megfelelően. A látáshoz a forma kötődik, a virágok tökéletes formája és szimmetriája, az illatot a vers tartalma hivatott felidézni, így kötődik a szagláshoz, a halláshoz a vers zeneisége kapcsolódik. A rózsza a mártíromság virágaként is megjelenhet, Jézus vérének is szimbolizálhatja. Révay Erzsébet mártíromságára is utalhat, amit egyrészt a rózsaversben elhangzó tél szimbólum támaszt alá, másrészt a Kilián kötet harmadik necpáli, latin nyelvű verse igazol. A harmadik necpáli vers, a 60. számú ugyanígy szintén Révay Erzsébetnek szól, mégpedig jókívánság, hogy

férje, Petróczi István mielőbb hazatérhessen a száműzetésből. A rózsza mártírosmági képzete így helyénvalónak tűnik a vers értelmezése szempontjából.

A lilium az isteni gondviselés szimbóluma, a rózsza mellett a legkedveltebb virágszimbólum. Az ártatlanság és tisztaság liliumszerű jelképe Szűz Mária képét is felidézi, amely kép összeegyeztethető azzal a motívumrendszerrel, amely Máriát, mint patrónust idézi meg. A két női portré, Révay Erzsébet és Szűz Mária, a patrónus szerepében egyeztethető össze, mindkét esetben ugyanis a védő, óvó képzetét jeleníti meg.

A dicséret tárgya Révay Erzsébet, akinek nevét a képversek anagrammájába rejtették. Szklabinai és blatniczai báró Révay Erzsébet (1660–1732) maga is irodalomkedvelő nemesasszony volt, a magyar irodalomtörténet a magyar barokk kegyességi próza képviselőjeként tartja számon. Először báró Petróczy István kuruc generális felesége volt, akinek révén sógornője lett Petróczy Kata Szidónia költőnőnek, majd megözvegyülván 1715-ben hozzáment Baron Philip von Calsiushoz. Révay Erzsébettől egy imádságoskönyv maradt fenn, de kuruc generális férjéhez írt verses leveleit is ismerjük. Neki tulajdonítják Újfalusi Kata temetésére írt 1701-ben kelt gyászverset is, aki az édesanyja volt. A vers egy gyászverssorozat része, és jellegzetessége, hogy rendkívül személyes jelleggel bír. A sorozat *Siralmas beszélgetések* címmel jelent meg Debrecenben 1701-ben.

Révay Erzsébet a mecénás nemesasszonyok közé tartozott és bár arra vonatkozóan egyelőre nem találtam adatot, hogy anyagilag támogatta volna a necpáli iskolát, mégis erre enged következtetni a tény, hogy három képvers is hozzá szól.

A versek 1696-ban íródtak és mindhárom határozott verstani ismereteket igényelt. Kilián szerint Andreas Graff már említett műve a necpáli iskola diákjainak kezében is megfordult, amely szerinte jelentősen befolyásolhatta a két virágvers keletkezését. A másik verstani tankönyv Kilián szerint Mösch/Moesch Lukács 1693-ban Nagyszombatban megjelent poétikája volt, amelynek címe: *Vita poetica per omnes aetatum gradus deducta, sive poësis tota vitalis, docens, canens et ludens*. Mösch Lukács parista szerzetes 1651-ben született német nyelvterületen Mainsban és Nikolsburgban halt meg 1701-ben. Mösch poétikájában felsorolja azokat

a versképformákat, amelyek szerint előfordulhatnak, mint képversek, ilyen a rózsa és a liliom is.

Kilián István antológiája hiánypótló az európai vizuális költészeti antológiák sorában. A kötetben található szlovák vonatkozású képversek pedig azt bizonyítják, hogy a közép-európai vershagyomány több irodalomtörténeti hagyományhoz kötődhet egyszerre, kultúrtörténeti kontextusa összefügg más kultúrtörténeti hagyománnyal, amely párhuzamosan és egymással párbeszédet folytatva fejlődött az idők folyamán.

BIBLIOGRÁFIA

- BARTÓK István, 1995: Valami a metaplasmusról. A grammatikától a poétika felé. *ItK* 5–6/ 577–585.
- DOBÉK Ágnes, 2019: Barkóczy Ferenc főpapi reprezentációja. Doktori disszertáció, kézirat.
- KILIÁN András, 1998: *A régi magyar képvers*. Budapest-Miskolc: Felsőmagyarország Kiadó-Magyar Műhely Kiadó.
- KILIÁN István, 1986: Házikáplán, tábori lelkész, tanár, hadmérnök. *Vigilia*. Budapest: Vigilia Kiadó, 8., 582–588.
- –, 1992: Moesch Lukács élete és poétikája. *Tanárképzés és tudomány*. 7. Budapest: ELTE Általános Oskolai Tanárképző Főiskolai Kar, 319–337.
- NAGY Pál, 1996: A vizuális költészet. *Szemiotikai szövegtan* 9. Szeged: JGYTF, 202–222.
- RUTTKAY László, 1939: *A felvidéki szlovák iskolák megszüntetése 1874-ben*. Pécs: Dunántúli Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda.
- ZUBKO Peter, ŽEŇUCH Peter, 2017: *Barkóciho vizitácia Šarišského archidiakonátu (1749). Rímskokatolíci, gréckokatolíci a evanjelíci podľa latinskej vizitácie*. Bratislava: VEDA.